

Justyna Sikora

Perspektywy i bariery rozwoju społeczno-zawodowego studentów w sytuacji bezrobocia

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 16,
171-180

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Justyna Sikora

PERSPEKTYWY I BARIERY ROZWOJU SPOŁECZNO-ZAWODOWEGO STUDENTÓW W SYTUACJI BEZROBOCIA

Wstęp

Polska młodzież w ostatnich latach doświadcza wielu przemian społeczno-politycznych, które z jednej strony stwarzają jej nowe możliwości rozwoju, a z drugiej niosą wiele zagrożeń dla społeczno-zawodowego funkcjonowania młodych ludzi. Zjawiska te nie pozostają bez wpływu na świadomość młodzieży, jej poglądy na świat, system wartości. Szczególnie ważne w dzisiejszej rzeczywistości jest rozpoznanie szans i barier rozwoju społeczno-zawodowego młodzieży akademickiej, która po ukończeniu studiów przyjmuje role i zadania ludzi dorosłych. Znajomość planów życiowych, celów, wartości, a także ograniczeń utrudniających realizację wybranego modelu życia współczesnej młodzieży akademickiej może być wykorzystywana przy organizowaniu różnych form działalności kulturalno-oświatowej. Ich treść należy uwzględnić przy prognozowaniu kierunków rozwoju oświaty i zatrudnienia. Należy jednak zauważyć, iż prowadzone dotychczas badania w zakresie postaw, poglądów, aspiracji młodzieży rzadko dotyczą studentów (A. Cudowska, 1997; 9).

Rola pracy i właściwie wybranego zawodu w życiu człowieka

Podstawą utrzymania i zaspokojenia potrzeb współcześnie żyjącego człowieka jest głównie praca zawodowa. Zajmuje ona znaczną część życia, gdyż jej problematyka wykracza poza miejsce pracy, stając się w dużym stopniu treścią życia prywatnego. Praca rzutuje na różne dziedziny życia. Jej charakter, zajmowane stanowisko, powo-

dzenie, wysokość zarobków określają w poważnym stopniu pozycję społeczną człowieka, wyznaczają kręgi towarzyskie, poziom życia materialnego, a także kulturalnego, aspiracje dotyczące własnej osoby i swojej rodziny, zainteresowania (S. Baścik, 1974; 35-36).

Zatrudnienie i zarabianie nie jest tylko sprawą ekonomiczną, ale również zasadniczą częścią społecznej egzystencji człowieka. Jak pisze Jan Kupczyk (1978; 36), zawód to sfera działalności ludzkiej kierunkowa i najważniejsza. Powoduje on obiektywne skutki, umieszczając jednostki na odpowiedniej pozycji w systemie stratyfikacyjnym społeczeństwa. Daje odpowiednie prawa i nakłada określone obowiązki. Praca i zawód stanowią główny czynnik kształtowania się osobowości człowieka i dla większości ludzi są centrum ich zainteresowań. Im większe zadowolenie jednostek z wykonywanych zawodów, większa satysfakcja, poczucie sukcesów osiąganych w pracy zawodowej, tym większa ich identyfikacja z wykonywanym zawodem i grupą zawodową (por. K. Duraj-Nowakowa, 2000).

Właściwie wybrany zawód, zgodny z uzdolnieniami i zamiłowaniem, właściwościami psychofizycznymi, a także zapotrzebowaniem rynku pracy ma znaczenie nie tylko dla jednostki, ale i dla całego społeczeństwa. Z jednej strony zapewnia jednostce zaspokojenie potrzeb, a z drugiej praca uzdolnionego pracownika jest wydajniejsza, co stanowi podstawowy warunek rozwoju gospodarczego i kulturalnego społeczeństwa. Zawód wyznacza w znacznym stopniu drogę życiową człowieka, wywiera poważny wpływ na kształtowanie się jego osobowości (S. Baścik, 1974).

Spoleczne i osobowościowe uwarunkowania perspektyw zawodowych studentów

Perspektywy zawodowe stanowią „całokształt powiązanych ze sobą wyobrażeń jednostki o swej przyszłości zawodowej. Na wyobrażenia te składają się przeświadczenia człowieka, kim będzie (oczekiwania), życzenia dotyczące tego, kim chciałby być (aspiracje), oraz przekonania, kim być powinien (postulaty) w płaszczyźnie zawodowej”. Ogólnie mówiąc, perspektywy zawodowe to prospektywny obraz samego siebie (D. Bańka, 1983; 10-11).

Kształtowanie perspektyw zawodowych młodzieży odbywa się pod wpływem bardzo wielu czynników. Maria Tyszkowa (1964; 111) wśród czynników rodzinnych, mających wpływ na rozwój i osiągnięcia, wymienia:

1. Czynniki społeczno-ekonomiczne, określające pozycję społeczną i ekonomiczną rodziny i jej poszczególnych członków:

- warunki bytowe rodziny,
- zawód rodziców,
- źródła utrzymania rodziny nie związane z pracą zarobkową.

2. Czynniki kulturalne, określające poziom kultury życia rodzinnego:

- wykształcenie rodziców,

- wzorzec kulturalny obowiązujący w rodzinie, określający m.in. podział obowiązków w rodzinie, sposób spędzania czasu wolnego,

- poziom potrzeb kulturalnych rodziców.

3. Czynniki pedagogiczne, określające metody i środki stosowane w wychowaniu dzieci:

- warunki opieki nad dzieckiem, kontrola zachowania dziecka,

- normy i wartości przekazywane dzieciom, zakazy i wymagania,

- nagrody i kary.

4. Czynniki psychologiczno-społeczne, określające strukturę rodziny, stosunki wewnątrzrodzinne:

- struktura rodziny – skład osobowy, liczba dzieci w rodzinie, pozycja dziecka określona przez kolejność urodzenia,

- więź uczuciowa między ojcem, matką i dziećmi.

Poza rodzicami na kształtowanie się perspektyw społeczno-zawodowych młodych ludzi wpływają intencjonalnie lub nieintencjonalnie również inne osoby dorosłe. Związane jest to z przyjmowaniem norm grupowych, przyswajaniem standardów funkcjonujących w danej grupie. Standardy grupowe, które oddziałują na aspiracje członków grupy, zależą od wielu czynników środowiskowych, związanych z rodziną, środowiskiem lokalnym (Z. Skorny, 1980; 62).

Bliska grupa rówieśników w większości przypadków oddziałuje jak rodzina. W przypadku akceptacji aspiracji danej jednostki przez grupę może ona liczyć na duże wsparcie, ale z drugiej strony nieprzyjemne są dla jednostki skutki nieakceptowania przez grupę rówieśniczą jej aspiracji. Grupa może też skłaniać do zewnętrznego konformizmu wobec swoich wymagań (A. Janowski, 1977; 25-26). Normy grupowe oddziałują na aspiracje jednostki za pośrednictwem żądań, nakazów, postulatów wysuwanych przez grupę w odniesieniu do jej członków. Normy te określane są mianem standardów grupowych. Są one uzależnione od wykształcenia rodziców, ich zawodu, statusu kulturalnego i ekonomicznego. Różne aspiracje oddziałują na młodzież wiejską i miejską (Z. Skorny, 1980; 88-89).

Szczególną rolę w kształtowaniu perspektyw zawodowych młodzieży odgrywa środowisko szkolne. Czynnikiem mającym wpływ na zróżnicowanie perspektyw zawodowych są: typy szkół, styl pracy nauczycieli, poziom wymagań stawianych uczniowi, sposób oceniania postępów w nauce, osobowość nauczyciela. Zarówno programy dydaktyczne, jak i działalność wychowawcza warunkują aspiracje, plany życiowe. Uczniowie poddawani są ocenianiu, zdobywają doświadczenia w zakresie własnych możliwości, przeżywają sukcesy i niepowodzenia. Muszą modyfikować swoje dążenia, wybierać normy grupowe i dokonywać wyborów różnych wartości, przeżywać konflikty wyborów pomiędzy własnymi dążeniami a pragnieniami wyrażanymi przez rówieśników oraz nauczycieli. Dlatego głównym zadaniem szkoły na każdym szczeblu edukacji jest pomoc w dokonywaniu pozytywnych wyborów, przedstawianie wartościowego obrazu życia, upowszechnianie odpowiednich hierarchii wartości, celów życiowych i zasad uczestnictwa w życiu społecznym. W procesie kształtowania aspi-

racji ważne znaczenie ma zespół czynników środowiskowych i pedagogicznych związanych z atmosferą wychowawczą w szkole, typem szkoły, tradycjami szkolnymi, poziomem pracy dydaktyczno-wychowawczej (T. Lewowicki, 1987; 38).

Wpływ na perspektywę zawodową wywiera także szeroko rozumiana kultura lub wzorce kulturowe, propagowane najczęściej przez środki masowego przekazu. W przekazach kulturowych są określane pożądane i zalecane idee i wartości, będące podstawą tworzenia aspiracji jednostki (A. Janowski, 1977; 27).

Analizując czynniki społeczne, mające wpływ na kształtowanie perspektyw zawodowych młodzieży, należy szczególnie wziąć pod uwagę aktualną sytuację społeczno-gospodarczą kraju, a zwłaszcza zapotrzebowanie na rynku pracy.

Z kolei do grupy czynników osobowościowych determinujących perspektywę zawodową należy zaliczyć potrzeby. Szczególnym rodzajem potrzeb jest potrzeba osiągnięć. W teorii motywacji osiągnięć podkreśla się oddziaływanie na poziom aspiracji procesów motywacyjnych. Funkcją taką spełnia motywacja osiągnięć i motywacja unikania. Osoby przejawiające dominującą motywację osiągnięć na sukces reagują podwyższeniem poziomu aspiracji, na porażkę zaś obniżeniem. Pod wpływem dominującej motywacji unikania następuje obniżanie poziomu aspiracji po sukcesie oraz podwyższania go po niepowodzeniu (Z. Skorny, 1980; 86).

Według Daniela Bańki w wymiarze osobowościowym kształtowania się perspektyw zawodowych chodzi głównie o stopień realizmu opinii jednostki o własnych możliwościach (D. Bańka, 1983; 25). Związane jest to z samooceną, która ma niewątpliwie duże znaczenie w procesie kształtowania się perspektyw zawodowych. Samoocena to „zespół sądów i opinii, które jednostka odnosi do swej osoby, a w szczególności do swego wyglądu, uzdolnień, osiągnięć i możliwości” (Z. Skorny, 1980; 86). Wysoka jest czynnikiem sprzyjającym wysokiemu poziomowi aspiracji, niska prowadzi do kształtowania się niskiego poziomu aspiracji. Ważną rolę odgrywa również obraz własnej osoby, który powstaje w wyniku własnych doświadczeń oraz opinii innych ludzi.

Składnikiem osobowości, mającym wpływ na poziom aspiracji, jest także hierarchia wartości aprobowana przez daną osobę. Jeśli określony cel zajmuje wysokie miejsce w hierarchii wartości, wtedy poziom aspiracji jest wyższy i bardziej odporny na wpływ niepowodzeń. Gdy natomiast cel działania zajmuje niskie miejsce w hierarchii wartości, wtedy również poziom aspiracji jest niższy oraz wykazuje tendencję do utrzymywania się bez zmian lub nawet obniżania (tamże; 85-86).

Analiza czynników wpływających na kształtowanie się perspektyw zawodowych wskazuje na złożoność tego procesu i jego wieloczynnikowe uwarunkowania.

Bezrobocie barierą rozwoju społeczno-zawodowego młodych ludzi po studiach

Ciągle zmieniająca się sytuacja społeczna, duże zmiany na rynku pracy, bezrobocie – to nowe czynniki, które niewątpliwie mają wpływ na decyzje młodzieży o własnej przyszłości. Są to jednak czynniki, które mogą powodować trudności w realizacji

perspektyw zawodowych młodzieży. Zwiększają one bowiem liczbę możliwych przeszkód i braków oraz powodują niejasności co do możliwości realizacji podjętych decyzji. Dlatego planując przyszłość zawodową, należy szczególnie wziąć pod uwagę wymagania dzisiejszego rynku pracy.

Zjawisko bezrobocia w ciągu kilku ostatnich lat stało się jedną z najpoważniejszych kwestii społecznych. Jest istotnym problemem społecznym i ekonomicznym, o wielu negatywnych konsekwencjach zarówno dla gospodarki jako całości, jak i bezrobotnych osób. Jak pokazują statystyki, liczba bezrobotnych wciąż wzrasta. Obecnie stopa bezrobocia w Polsce wynosi 18,7%, co oznacza, że około 3 miliony ludzi jest bez pracy, a młodzi ludzie w wieku 15-24 lata stanowią około 1/3 ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy (dane z 20 listopada 2004 r. Źródło: http://www.stat.gov.pl/serwis/stopa_bezrob.html).

W literaturze przedmiotu znaleźć można wiele propozycji definiowania bezrobocia oraz kryteriów definicyjnych osoby bezrobotnej. Bezrobocie jest zjawiskiem, złożonym, wielowymiarowym, stąd trudności w skonstruowaniu jednej, powszechnie przyjętej definicji. Inne aspekty problemu są akcentowane przez ekonomistów, demografów, inne przez prawników, a jeszcze inne przez humanistów (E. Trafiałek, 2000; 5). W niniejszym opracowaniu przyjęto ujęcie socjologiczne, w którym dominuje podmiotowe traktowanie bezrobocia rozpatrujące je od strony osób dotkniętych brakiem pracy. Zgodnie z tym rozumieniem bezrobocie jest „stanem beczynności zawodowej jednostek zdolnych do pracy i zgłaszających gotowość do jej podjęcia, z podkreśleniem, że chodzi przede wszystkim o jednostki, dla których podstawą egzystencji są dochody z pracy. Definicja ta odsłania społeczne wymiary i konsekwencje bezrobocia, takie jak społeczne i demograficzne cechy osób bezrobotnych, wpływ bezrobocia na osobowość osób nim dotkniętych, dla rodziny, społeczności lokalnych, w których bezrobocie jest bardzo duże” (T. Borkowski, A. Marcinkowski, red., 1996; 19).

Negatywne skutki bezrobocia są odczuwane zarówno przez osobę bezrobotną, jej rodzinę, jak i przez całe społeczeństwo. Bezrobocie zawsze prowadzi do obniżenia standardu życia, wywołuje poczucie krzywdy, sprzyja frustracji, wpływa na wzrost konfliktów społecznych i zachowań patologicznych. Długotrwały brak pracy powoduje utratę kwalifikacji zawodowych, obniża aspiracje, hamuje rozwój osobowości, potęguje biedę, rozszerza sferę ubóstwa (I. Reszke, 2004; 351).

Negatywne skutki bezrobocia dotyczą wszystkich kategorii bezrobotnych, ale szczególnie podkreśla się ujemne skutki bezrobocia wśród ludzi młodych, u progu życia zawodowego. Absolwenci szkół stanowią szczególną kategorię rynku pracy, której wyodrębnienie uzasadniają specyficzne cechy tej subpopulacji:

- wzrastający udział w ogólnej liczbie bezrobotnych,
- przestrzenne zróżnicowanie,
- duże zróżnicowanie struktury pod względem poziomu wykształcenia,
- przewaga kobiet,
- niechęć pracodawców do zatrudniania młodzieży bez stażu pracy i praktycznych umiejętności w zawodzie,

- wchodzenie na rynek pracy kolejnych roczników wyżu demograficznego (przyrost zasobów pracy młodzieży nie jest równoważony przyrostem nowych miejsc pracy),
- nieprzystosowanie do potrzeb przekształcającej się gospodarki systemu edukacyjnego, zwłaszcza kształcenia zawodowego, utrudniającego płynne wejście absolwentów na rynek pracy,
- większość absolwentów nie posiada dostatecznych umiejętności poszukiwania pracy,
- niechęć do podejmowania pracy w innym zawodzie niż wyuczony (B. Banasiak, G. Zawadzka, 1998; 45).

Bezrobocie młodzieży występuje częściowo w formie braku pracy na skutek jej utraty (zwolnienia indywidualne i grupowe), ale przede wszystkim w postaci wydłużającego się okresu poszukiwania pierwszej pracy (absolwenci szkół ponadpodstawowych: średnich i wyższych). Bezrobocie spowodowane jest splotem wielu czynników o różnym stopniu trwałości działania (M. Szyłko-Skoczny, red., 1998; 52).

W sytuacji, gdy człowiek, zwłaszcza młody, traci nie z własnego wyboru, stałą pracę lub nie potrafi jej znaleźć, może mieć poważne problemy z określeniem własnej tożsamości. Nie potrafi wyraźnie określić kim jest, z funkcjonowaniem w jakiej roli ma się identyfikować: pracownika (ucznia), którym był przedtem, czy tego – trudnego do przewidzenia – którym będzie, gdy zacznie pracować. Towarzyszy temu z reguły poczucie utraty własnej godności i przekonanie o mniejszej wartości własnej. Na tym podłożu może się rozwijać poczucie osamotnienia, pokrzywdzenia, bezradności, bezsilności (J. Raczkowska, 1994; 2).

Problemem szczególnie podkreślanym w literaturze przedmiotu jest spowodowane przez bezrobocie opóźnienie życiowego i zawodowego startu ludzi młodych. Przymusowa beczynność u progu aktywności zawodowej uniemożliwia młodzieży prawidłowy rozwój społeczny i zawodowy. Bezrobocie absolwentów jest barierą w zdobywaniu praktycznych umiejętności, nie pozwala na sprawdzenie nabytej w szkole wiedzy i umiejętności, uniemożliwia osiągnięcie kwalifikacji zawodowych, do których niezbędna jest praktyka w zawodzie. Bezrobocie marnotrawi koszt ich edukacji, pogłębia dekwalfikację, a jego konsekwencje stają się coraz trudniejsze do odrobienia w przyszłości (B. Banasiak, G. Zawadzka, 1998; 43).

Brak zatrudnienia opóźnia jednocześnie usamodzielnienie się i prawidłowe pełnienie ról społecznych, hamuje procesy rozwoju osobowości i dojrzenia społecznego. Młodzi ludzie nie mają pracy, a więc i pieniędzy na realizację własnych planów, zapewnienie bytu nie tylko rodzinie, którą większość z nich chciałaby założyć, ale również sobie. Brak stałych źródeł dochodu upośledza dostęp do rynku dóbr konsumpcyjnych, nie pozwala zaspokoić aspiracji posiadania. Niemożność samodzielnego zarabiania na życie wydłuża młodym ludziom okres zależności od rodziców, nie daje możliwości samostanowienia. Bezrobocie uzależnia człowieka zarówno ekonomicznie, jak i psychologicznie, sprawia, że istotne decyzje podejmuje za niego inni. Młodzi bezrobotni, którzy nie poznali smaku pracy zawodowej, mogą silnie odczuwać brak kojarzonego z nią statusu człowieka dorosłego, mieć poczucie pozbawienia niektórych praw. Natrafiając na trudności w znalezieniu

niu pracy, często szukają zarobku nieaprobowanymi społecznie sposobami. Bezczylna młodzież jest szczególnie podatna na zjawiska patologii społecznej. Wzrost przestępczości, zwłaszcza kradzieży i rabunków, a także coraz większe zagrożenie bezpieczeństwa w osiedlach zamieszkiwanych przez dużą liczbę bezrobotnych wskazują, że nie są to przypadki odosobnione (J. Raczkowska, 1994; 22). Młodzi bezrobotni często sięgają po alkohol, narkotyki, wchodzą do gangów przestępczych, są spychani na pogranicze marginesu społecznego, a nawet popełniają samobójstwa (J. Mariański, 1994; 49).

Warto również zauważyć, że bezrobotna młodzież stanowi potencjalne zaplecze dla ruchów kontestacyjnych, nieaprobujących istniejącego porządku społecznego i ludzi, którzy go stworzyli (J. Raczkowska, 1994; 22)

Bezczylność ludzi młodych, na ogół lepiej wykształconych, w dobie szybko postępujących przemian technologicznych ma znaczny wydzźwięk ekonomiczny, a odkładanie decyzji o posiadaniu potomstwa przez młodych ludzi o niestabilnej sytuacji materialnej na skutek bezrobocia ma ujemny wpływ z punktu widzenia polityki populacyjnej (L. Frąckiewicz, 1991; 4).

Troskę o los młodych ludzi wykazywał także papież Jan Paweł II. W jednym ze swoich przemówień mówił: „Myślmy o nich z nadzieją. Ale myślmy o tym wszystkim także z troską. Troska ta pochodzi stąd, że zaczyna systematycznie brakować pracy dla młodych ludzi. Zamiast przechodzić ze szkoły do pracy, jak należałoby sobie życzyć, zaczynają od tego, że są bezrobotni. A bezrobocie to znaczy wielki zawód i rozczarowanie: muszą się czuć jakby niepotrzebni społeczeństwu. Kryje się za tym wielkie zagrożenie. Młodzi pragną zakładać rodziny i mają do tego prawo. Jakże to uczynić, skoro nie ma do tego podstawowego warunku. Jakże mają zawierać małżeństwo, jeśli nie daje się im sposobności zapracować na mieszkanie, na rodzinę, na utrzymanie i wychowanie dzieci” (J. Mariański, 1994; 49).

Sposoby walki i zapobiegania bezrobociu absolwentów szkół wyższych

Ze względu na złożoność zjawiska bezrobocia i jego wieloczynnikowe uwarunkowania, sformułowanie jednoznacznych programów jest niezwykle trudne. Istotną cechą polityki rynku pracy jest specjalna polityka zatrudnienia prowadzona w stosunku do bezrobotnych absolwentów.

Zgodnie z art. 37 *Ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu* (1997) bezrobotni absolwenci mogą zostać skierowani do wykonywania pracy niezwiązanej z wyuczonym zawodem na zasadach robót publicznych, w instytucjach użyteczności publicznej oraz organizacjach zajmujących się problematyką kultury, oświaty, sportu, turystyki, opieki zdrowotnej i społecznej. Urząd pracy może także skierować absolwenta do zdobycia stażu u pracodawcy celem umożliwienia nabycia umiejętności praktycznych. Szkolenia dla bezrobotnych obejmują najczęściej umiejętności autoprezentacji, zachowania w rozmowie z pracodawcą i przygotowanie niezbędnych dokumentów.

Ponadto absolwenci mają prawo do:

- korzystania z poradnictwa zawodowego,
- uczestniczenia w szkoleniach dla bezrobotnych,
- ubiegania się o pożyczkę na podjęcie działalności gospodarczej,
- skierowania do prac interwencyjnych,
- skierowania do robót publicznych,

– uczestniczenia w programach specjalnych, tj. w działaniach podejmowanych w celu promocji zatrudnienia, inicjowanych przez organy zatrudnienia. W tym celu organizowane są giełdy pracy, działają Ochotnicze Hufce Pracy, Kluby Pracy, niosące pomoc w podejmowaniu decyzji o wyborze zawodu i zdobywaniu umiejętności aktywnego poszukiwania pracy. Funkcjonują ponadto Ośrodki Wspierania Przedsiębiorczości, Inkubatory Przedsiębiorczości, Fundusz Rozwoju Przedsiębiorczości zorientowane na tworzenie warunków sprzyjających aktywnemu i elastycznemu funkcjonowaniu młodzieży na rynku pracy (M. Szyłko-Skoczny, red., 1998; 112-120).

Sposobem wpływającym na zwiększenie zatrudnienia wśród absolwentów jest również zwalnianie pracodawców z części kosztów związanych z zatrudnieniem absolwenta (składki ubezpieczeniowe, składki na Fundusz Pracy)

W literaturze przedmiotu podkreśla się potrzebę nieustannego monitoringu rynku pracy, badania losów absolwentów szkół średnich, wyższych, a także pogłębionego prognozowania zapotrzebowania na określone zawody. Umożliwiłoby to dokonanie korekt struktury i treści kształcenia, a co za tym idzie opracowanie reformy systemu edukacji zawodowej (M. Kabaj, 1998; 8-9).

Niezbędnym warunkiem zmniejszenia bezrobocia jest bowiem dostosowanie systemu edukacji na wszystkich szczeblach do potrzeb rynku pracy. Okazuje się bowiem, że zasadnicze, średnie i policealne szkoły nadal funkcjonują w formule tradycyjnej, jak gdyby na rynku pracy nie zachodziły żadne zmiany. Także szkoły wyższe nie bardzo przejmują się tym, co się dzieje na rynku pracy (Z. Wiatrowski, 1999; 19).

System szkolny musi wychodzić naprzeciw wymaganiom współczesnego rynku pracy. Młody człowiek, kończąc edukację, wchodzi na rynek pracy, którego zasady funkcjonowania są mu często obce, a zdobyta wiedza okazuje się w tym momencie mało przydatna (S. Gawroński, 2004; 20). Konieczne jest więc wyposażenie młodzieży w wiedzę o zasadach rządzących rynkiem, o jego wymaganiach. Znajomość zawodów, warunków określających przydatność do danego zawodu oraz trudności związanych z jego zdobyciem zwiększa umiejętność przewidywania sukcesu oraz powoduje zmiany w ocenie zawodów oraz miejsc pracy wartych wyboru. Współczesny pracodawca inwestuje w pracownika o szczególnie wysokich kwalifikacjach, często wymaga od niego wykonywania wielu zadań w obrębie jednego stanowiska pracy. Dlatego osoby poszukujące zatrudnienia powinny mieć świadomość, że w gospodarce wolnorynkowej sami muszą wziąć odpowiedzialność za własną przyszłość zawodową. Należy w tym celu zwiększyć aktywność młodzieży poprzez ukazanie jej różnych możliwości zawodowych, poruszanie się po rynku pracy, promowanie przedsiębiorczości, a także dobrze zorganizować poradnictwo zawodowe. Niezbędne jest również zorganizowanie odpowiednich

praktyk zawodowych na poziomie gwarantującym zatrudnienie. Konieczne jest uwzględnienie w procesie edukacji zawodowej w większym zakresie niż dotąd takich potrzeb świata pracy, jak pragmatyzm, kompetencje w dziedzinie techniki, ekonomii, perfekcjonizm w zawodzie, komunikatywność, kreatywność, transfer wiedzy, samodzielność, gotowość, umiejętność przekwalifikowania się (K. Denek, 1998; 12).

W dobie obecnej, w chwili wejścia Polski do Unii Europejskiej, szczególnie ważne jest dostosowanie się do obowiązujących norm i standardów edukacji zawodowej. Wspólne działania, dzięki poprawieniu mobilności przestrzennej, zawodowej i kwalifikacyjnej pracowników, uczyni ich lepiej przygotowanymi do wejścia na europejski rynek pracy. W ramach polityki oświatowej Unii Europejskiej funkcjonuje wiele programów wspierających rozwój edukacji (np. SOKRATES, MŁODZIEŻ, LEONARDO DA VINCI). Ich założenia mają na celu uwzględnianie różnych aspektów polityki zatrudnienia, w tym współpracę między państwami członkowskimi, inwestowanie w edukację i szkolenie zawodowe, wprowadzenie wysokich standardów w dziedzinie pracy, usprawnienie funkcjonowania europejskiego rynku pracy oraz zwiększenie mobilności pracowników, zapewnienie równych szans kobietom i mężczyznom w dostępie do rynku pracy (tamże; 11).

W trzydziestu krajach Europy uczelnie (od r. ak. 2004/2005 również Akademia Świętokrzyska) uczestniczą w programie SOKRATES/ERASMUS, którego podstawowym zadaniem jest podnoszenie poziomu kształcenia i wzmacnianie europejskiego wymiaru w szkołach wyższych. Jest to program edukacyjny wspierający systemy kształcenia w Europie na wszystkich poziomach edukacji, mający na celu zapewnienie szerokiego dostępu do istniejących w Europie pomocy edukacyjnych oraz promowanie współpracy i mobilności w dziedzinie edukacji. Jest adresowany do uczniów, studentów i nauczycieli, a także do wszystkich rodzajów placówek oświatowych (<http://ue.pu.kielce.pl>).

Zakończenie

Mimo dość szerokiego zestawu środków przeciwdziałających bezrobociu, szeregi bezrobotnych absolwentów szkół wyższych wciąż się powiększają. Aktualna sytuacja na rynku pracy nie jest korzystna dla młodych ludzi. Wysoki poziom bezrobocia w powiązaniu z procesami demograficznymi zachodzącymi w Polsce wskazują, że każdy absolwent wchodzący na rynek pracy powinien być zaliczony do grupy wysokiego ryzyka braku pracy. Znaczna część młodzieży wkracza w dorosłe życie pełna lęków i obaw, związanych z trudnościami przewidywanymi przy poszukiwaniu zatrudnienia. Bezczynność absolwentów szkół wyższych ma także znaczny wydzźwięk ekonomiczny, a odkładanie decyzji o posiadaniu potomstwa ma ujemny wpływ z punktu widzenia polityki populacyjnej.

Niezbędne zatem wydaje się zwiększenie zakresu stosowania dotychczasowych metod walki z bezrobociem, a także poszukiwanie nowych, bardziej skutecznych form zapobiegania temu zjawisku. Nie można zmarnować możliwości, które tkwią w mło-

dych, wykształconych ludziach. Dlatego w celu zwiększenia szans realizacji planów zawodowych młodzieży w walce z bezrobociem powinny zaangażować się wszystkie siły społeczne i podmioty rynku pracy.

Literatura

- Banasiak B., Zawadzka G., 1998, *Program „Absolwent '98”: wyzwanie dla samodzielności*, „Polityka Społeczna” nr 8, s. 43-47
- Bańka D., 1983, *Psychologiczne uwarunkowania perspektyw zawodowych młodzieży*, Wyd. UŚ, Katowice
- Baścik S., 1974, *Wybór zawodu a szkoła*, IKNiBO, Warszawa
- Borkowski T., Marcinkowski A. (red.), 1996, *Socjologia bezrobocia*, Wyd. „InterArt”, Warszawa
- Cudowska A., 1997, *Orientacje życiowe współczesnych studentów*, Wyd. „Trans Humana”, Białystok
- Denek K., 1998, *Próby dostosowania edukacji zawodowej do potrzeb rynku pracy*, „Szkoła Zawodowa” nr 9, s. 10-15
- Duraj-Nowakowa K., 2000, *Nauczyciel: kultura – osoba – zawód*, Wyd. „Mediator” i WSU, Kielce; wyd. 2, Dom Wyd. „Kosiński”, Kielce 2002
- Frąckiewicz L., 1991, *Bezrobocie jako problem społeczny*, „Polityka Społeczna” nr 10, s. 4-6
- Gawroński S., 2004, *Rynek pracy w opinii maturzystów*, „Polityka Społeczna” nr 7, s. 20-22
<http://ue.pu.kielce.pl>
http://www.stat.gov.pl/serwis/stopa_bezrob.html
- Janowski A., 1977, *Aspiracje młodzieży szkół średnich*, PWN, Warszawa
- Kabaj M., 1998, *Projekt systemu integracji edukacji zawodowej i rynku pracy*, „Polityka Społeczna” nr 9, s. 3-9
- Kupczyk J., 1978, *Uwarunkowania aspiracji życiowych młodzieży w starszym wieku szkolnym*, Wyd. UAM, Poznań
- Lewowicki T., 1987 *Aspiracje dzieci i młodzieży*, PWN, Warszawa
- Mariański J., 1994, *Etos pracy bezrobotnych*, Wyd. TN KUL, Lublin
- Raczkowska J., 1994, *Pedagogiczne problemy bezrobocia*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” nr 4, s. 20-23
- Reszke I., 2004, *Bezrobocie*, w: *Nowa encyklopedia pedagogiczna XXI w.*, red. T. Pilch i in., Wyd. „Żak”, Warszawa, s. 351-357
- Skorny Z., 1980, *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, Ossolineum, Wrocław
- Sołtysiak T., Kowalczyk-Jamnicka M. (red.), 1999, *Utrudnienia adaptacyjne młodego pokolenia*, Wyd. WSP, Bydgoszcz
- Szylko-Skoczny M. (red.), 1998, *Sytuacja młodzieży na rynku pracy w wybranych krajach Europy Środkowej i Wschodniej*, Wyd. „Elipsa”, Warszawa
- Trafiątek E., 2000, *Bezrobocie jako zjawisko towarzyszące gospodarce wolnorynkowej*, „Praca Społeczna” nr 1, s. 3-12
- Tyszkowa M., 1964, *Czynniki determinujące pracę szkolną dziecka*, PWN, Warszawa
- Wiatrowski Z., 1999, *Problemy wyboru zawodu i pierwszej pracy zawodowej*, w: *Utrudnienia adaptacyjne młodego pokolenia*, red. T. Sołtysiak, M. Kowalczyk-Jamnicka, Wyd. WSP, Bydgoszcz, s. 17-20
- Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu*, 1997, Dz. U. Nr 25